

Research Paper

Qualitative Analysis of Afghan Women's exposure to the Changes Caused by Taliban's Re-Rule, Case Study of Migrant Women of Newly Arrived Hazara Ethnic in Mashhad

Shafieh Ghodrati^{1*}, Fatima Yawari², Hossein Ghodrati³

1. Associate Professor, Department of Social Science, Faculty of Literature and Human Sciences, Hakim Sabzevari University, Sabzevar, Iran

2. Student of Social Science Research, Department of Social Science, Faculty of Literature and Human Sciences, Hakim Sabzevari University, Sabzevar, Iran

3. Associate Professor, Department of Social Science, Faculty of Literature and Human Sciences, Hakim Sabzevari University, Sabzevar, Iran

Received: 2024/09/25

Revised: 2024/12/25

Accepted: 2024/12/31

Use your device to scan and read
the article online



DOI:

10.71801/JZVJ.2025.1185114

Keywords:

Afghan women's exposure, consequences, newly arrived immigrant, qualitative analysis, strategies, Taliban's re-rule

Abstract

Introduction: This research examines Afghan women in exposure with the Transformation Arising from the Collapse of the System and the Re-establishment of the Taliban and its consequences.

Methods: For this purpose, a qualitative approach used. The data was collected through grounded theory and targeted sampling and interviewed with 20 Afghan women. Data was collected with the semi-structured interview and analyzed by coding (open, central, selective).

Findings: From the analysis of data, 150 concepts and 15 central categories extracted, which are categorized based on strategies and consequences. These strategies and consequences were summarized as "Compulsory adaptation and opportunism in the field of re-vulnerability horror". The results show that Afghan women considered the fall of the system and the second rule of the Taliban as sudden and unwanted and the cause of rollback. These women took strategies in order to maintain security and reduce possible damages in terms of cost-benefit calculation, available options, and rationality. They took strategies such as separation of loved ones and Anxiety and new challenges, etc., are the consequences of the strategies that they used to exposure the changes. The changes have created an abnormal situation that has affected women's lives and has made them face challenges and limitations. These limitation and coping strategies of women align with the theoretical frameworks of rational choice, intersectionality, feminist war and resources theory. Afghan women are facing significant challenges as a result of the Taliban's return to power. In order to overcome despair and deal with the challenging conditions in their country and during the migration, they have made efforts to adapt to new circumstances and find their footing. The formulation and implementation of supportive policies can aid in enhancing the social and economic status of them.

Citation: Ghodrati Sh, Yawari F, Ghodrati H. Qualitative Analysis of Afghan Women's exposure to the Changes Caused by Taliban's Re-Rule, Case Study of Migrant Women of Newly Arrived Hazara Ethnic in Mashhad. Quarterly Journal of Women and Society. 2025; 16 (61): 109-126

Corresponding author: Shafieh ghodrati

Address: Associate Professor, Department of Social Science, Faculty of Literature and Human Sciences, Hakim Sabzevari University, Sabzevar, Iran

Tell: 09366826665

Email: S.ghodrati@hsu.ac.ir

Extended Abstract

Introduction

Afghan women have been witnessing the devastating effects of war on various aspects of their lives for many decades. They have faced complex challenges in recent years due to the fall of the previous regime and the resurgence of Taliban rule. These sudden changes have not only affected their daily lives but also have had a profound impact on their human and social rights. In response, Afghan women are employing various strategies to ensure the safety of themselves and their families. The present research examines Afghan women in Dealing with the Transformation Arising from the Collapse of the System and the Re-establishment of the Taliban and its consequences.

Methods

Considering to the current research as a qualitative one, which has been employed to gain a deeper understanding of Afghan women's exposure to the changes caused by Taliban and the Re-establishment of them and its consequences. Data were gathered through semi-structured interviews with the aim of obtaining in-depth information about the research problem (understanding the strategies and consequences), and the sampling continued in a purposeful manner until theoretical saturation, satiation in the 20th interview. These participants (Afghan women from the Hazara ethnic group) was selected with the greatest diversity in demographic characteristics in terms of age, different social classes, marital status, educational level and employment status. The criterion for entering the research was that they resided in the cities of Kabul and Herat, were present during the regime change in the country, lived under the shadow of the Taliban's return to power, were forced to migrate to the city of Mashhad in Iran due to recent changes and interested in participating in the research. The interview duration for the relevant cases has varied from 30 minutes to 1 hour and they were asked to record the interviews. In order to increase the transfer of data. The analysis of the data, based on grounded theory (Strauss and Corbin's systematic approach), follows an iterative of

open, axial, and selective coding, leading to the identification of conceptual categories. The Trustworthiness was used by including all data collected on paper. The key ideas and themes were identified. Similar and related codes were grouped into categories. In this case, all of the information were categorized and assigned related concepts to each category. For each category, a central category was identified that could represent all related concepts in the group. Finally, the research essence based on the central categories to express all categories was selected.

Finding

From the analysis of data, 150 concepts and 15 central categories extracted, which are categorized based on strategies and consequences. These strategies and consequences were summarized as "Compulsory adaptation and opportunism in the field of re-vulnerability horror". The findings show that Afghan women have called the fall of the Taliban regime and the second rule sudden and unintended, and considered it a cause of backwardness. These women are working to maintain security and reduce potential harm due to circumstances, cost-benefit calculation, available options and rationality, such as the separation of loved ones, paying a heavy price. Sudden, forced decisions and... They took it. New anxieties, concerns and challenges and ... The consequences are the solutions they employed.

Discussion

The changes in the political system of Afghanistan have created an abnormal situation that affects all aspects of women's lives and has faced challenges and limitations. The limitations and coping strategies of women correspond to theories of entanglement analysis, rational choice, feminism, and war and resources.

Conclusion

Afghan women face significant challenges resulting from the return of the Taliban. They have struggled to survive in new conditions by resilience, preserving

willpower and using various strategies in critical conditions of the country and the era of migration. Developing and implementing supportive policies to promote their social and economic development can help to resilience this group.

Ethical Considerations

In this research, the elements and all moral points including, care for giving citations, appreciating others, and observing moral values in collecting data are considered truly.

Compliance with ethical guidelines

All participants in the study participated in the study by filling out a consent form, and the researchers assured them that the results of the research were confidential.

Funding

All financial resources and costs for research and publication of the article have been paid by the authors and no financial support has been received.

Authors' contributions

The article is the result of the research work of the first author, the responsible author is an associate professor of Hakim Sabzevari University, the second author, is a master student of social science research at Hakim Sabzevari University, and the third author, is an associate professor of Hakim Sabzevari University.

Conflicts of interest

The authors declare no conflict of interest.

مقاله پژوهشی

تحلیل کیفی رویارویی زنان افغانستانی با تحولات ناشی از حکمرانی دوباره طالبان،
مورد مطالعه زنان مهاجر نو ورود قوم هزاره ساکن در مشهدشفیعه قدرتی^{۱*}، فاطمه یآوری^۲، حسین قدرتی^۳

۱. دانشیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد پژوهش علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران

۳. دانشیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران

چکیده

هدف: این پژوهش به بررسی استراتژی‌های زنان افغانستانی در رویارویی با تحولات ناشی از سقوط نظام و حکمرانی دوم طالبان در کشور و پیامدهای آن می‌پردازد.

روش: به این منظور از رویکرد کیفی استفاده شد. داده‌ها به روش نمونه‌گیری نظری، به صورت هدفمند و مصاحبه با ۲۰ زن مهاجر افغانستانی ۱۸-۴۰ سال ساکن مشهد گردآوری گردید. ابزار گردآوری داده‌ها، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بوده و تحلیل آن‌ها به شیوه کدگذاری نظری (باز، محوری، گزینشی) انجام شد.

یافته‌ها: متن مصاحبه در قالب ۱۵۰ مفهوم و ۱۵ مقوله محوری تنظیم شده و بر اساس استراتژی‌ها و پیامدها دسته‌بندی گردید. این استراتژی‌ها و پیامدها تحت عنوان "انطباق اجباری و فرصت‌جویی در زمینه وحشت بازآسیب‌پذیری" خلاصه گردید. یافته‌ها نشان می‌دهد که زنان افغانستانی سقوط نظام و حکمرانی دوم طالبان را ناگهانی و ناخواسته خوانده و آن را عامل بازگشت به عقب دانسته‌اند. این زنان جهت حفظ امنیت و کاهش آسیب‌های احتمالی با توجه به شرایط، محاسبه هزینه-فایده، گزینه‌های موجود و عقلانی بودن، راهکاری، چون جدایی عزیزان، پرداخت هزینه‌های سنگین، تصمیمات ناگهانی و اجباری و... را در پیش گرفتند. اضطراب، دغدغه‌ها و چالش‌های جدید و ... پیامدهای راهکارهایی اند که آنان به کار بستند. **بحث:** تغییرات به وجود آمده در نظام، وضعیت ناپهنجاری را به وجود آورده که بر تمامی جنبه‌های زندگی زنان تأثیرگذار بوده و آنان را با چالش‌ها و محدودیت‌هایی روبه‌رو ساخته است. محدودیت‌ها و راهکارهای مقابله‌ای زنان با نظریه‌های تحلیل درهم تنیدگی، انتخاب عقلانی، فمینیسم و جنگ و منابع مطابقت دارد. **نتیجه‌گیری:** زنان افغانستانی با چالش‌های قابل توجهی که ناشی از بازگشت طالبان می‌باشد، مواجه‌اند. آنان با تاب‌آوری و با استفاده از استراتژی‌های متنوع در شرایط بحرانی کشور و دوران مهاجرت، تلاش نموده‌اند تا در شرایط جدید بقا پیدا کنند. تدوین و اجرای سیاست‌های حمایتی جهت ارتقای اجتماعی و اقتصادی آنان می‌تواند به تاب‌آوری این قشر کمک نماید.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۰۴

تاریخ داوری: ۱۴۰۳/۱۰/۰۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۱۱

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن
مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید



DOI:

10.71801/JZVJ.2025.1185114

واژه‌های کلیدی:

استراتژی‌ها، پیامدها، تحلیل کیفی، حکمرانی دوباره
طالبان، رویارویی زنان افغانستان، مهاجر نو ورود

* نویسنده مسئول: شفیه قدرتی

نشانی: دانشیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران

تلفن: ۰۹۳۶۶۸۲۶۶۵

پست الکترونیکی: S.ghodrati@hsu.ac.ir

مقدمه

جنگ و پیامدهای ناشی از آن اثرات منفی بر زندگی انسان‌ها دارد. زنان به دلیل شرایطی که دارند، با چالش‌های خاصی روبه‌رو می‌شوند (۱). این پدیده، هنجارها، ارزش‌ها، و ذهنیت افراد را تغییر داده و نگاه مردم به واقعیت‌های اجتماعی و مسایل را دگرگون می‌سازد (۲). زنان افغانستان طی تحولات سیاسی افغانستان در ۷ دوره گوناگون حکومت جمهوری، انقلاب ۷ ثور (اردیبهشت ۱۳۵۷) و دوره جمهوری خلق، پیروزی دولت مجاهدین، دوره حکومت طالبان و امارت اسلامی، دوره جمهوری اسلامی افغانستان و دوره دوم حکومت طالبان، شاهد اثرات جنگ و ناامنی بر زندگی خود بوده و از این منظر آسیب‌های فراوانی دیده‌اند (۳). در تمامی این ادوار اوضاع مساعد و قابل قبولی برای زنان افغانستان به وجود نیامد. اکثریت جامعه، حکومت طالبان را بدترین دوره برای زنان می‌دانند (۴). زنان به صورت مستقیم و غیر مستقیم از جنگ‌ها و شرایط بحرانی متأثر می‌شوند. از دست دادن اعضای بدن، تجاوزهای جنسی، زندگی و زایمان در وضعیت آشفته، آوارگی و مهاجرت، محدودیت‌ها، تصمیم‌گیری‌های ناخوشایند و شرایط سخت زندگی، برخی از آسیب‌هایی اند که به صورت مستقیم بر زندگی زنان اثر می‌گذارد. از دست دادن اعضای خانواده و یا معلول شدن آنان، گم کردن و یا ترک اعضای خانواده و نزدیکان، آسیب‌های غیرمستقیمی هستند که از نظر روانی آنان را متأثر می‌سازد (۵). افزون بر آن، در جوامع مردسالار در اوضاع جنگی، مردان به خاطر فشارهای موجود، خشم خود را در خانه تخلیه کرده و دختران خود را به دلیل حفاظت از تجاوز، حفظ امنیت و مخارج‌شان مجبور به ازدواج می‌کنند که به این لحاظ نیز زنان و دختران در وضعیت جنگی و نابسامان جامعه، آسیب‌پذیرترند (۶). حکومت طالبان برای دومین بار در افغانستان، سبب به وجود آمدن تغییرات اساسی و محدود شدن حقوق زنان گردید و از نگاه کنشگران اجتماعی، منجر به از دست رفتن تمام دستاوردهایی شد که زنان در دوره جمهوریت با مشقت فراوان به دست آورده بودند (۷).

منازعات قومی، سیاسی، مذهبی، فقر، موقعیت جغرافیایی کشور، ظهور طالبان و داعش سبب مهاجرت و آوارگی بیش‌تر مردم افغانستان گردیده است. بنابر گزارش صلیب سرخ در سال ۲۰۰۹، ۷۶ درصد مردمان این سرزمین آوارگی را تجربه کرده و بیش‌ترین میزان پناهندگی و مهاجرت‌های اجباری را داشته‌اند (۸). بعد از حادثه یازدهم سپتامبر ۲۰۰۱، توجه ناگهانی و رو به افزایش جامعه جهانی به وضعیت زنان افغانستان اوج گرفت (۹). پس از ورود جامعه جهانی به عنوان حامی، زنان افغانستان آرزوهای زیادی در سر پرورانده بودند که بار دیگر، دولت در ۲۴ مرداد ۱۴۰۰ فرو پاشید و تاریخ برای مردمان افغانستان و خصوصا

زنان تکرار شد. وضعیت شکننده افغانستان و ظهور طالبان، نظام و خرده‌نظام‌های کشور را متأثر ساخته است. براساس ارزیابی‌های بین‌المللی، افغانستان با بیش از ۲۳ میلیون نفر جمعیت، نیازمند کمک می‌باشد. تقریباً ۹۵ درصد از این جمعیت دارای ناامنی غذایی بوده و بیش از چهار میلیون آواره داخلی و ۵/۳ میلیون نفر به دنبال پناهندگی هستند که این وضعیت بار دیگر زنان را در تنگنا قرار داده است (۱۰).

به دلیل تجربه متفاوت بانوان افغانستان از تحولات ناشی از سقوط نظام، چالش‌ها و فشارهای موجود در آن هنگام و تجربه منحصر به فرد آنان از آن شرایط و با توجه به اهمیت این موضوع که زنان افغانستان طی دو دهه گذشته، به چه میزان از فرصت‌ها برخوردار بودند و چه ایده‌ها و شیوه زندگی در آنان شکل گرفته و این مسأله که تحولات اخیر، ناگهانی بوده و عامل بازگشت زنان به عقب بشمار می‌رود، لازم است تا استراتژی‌هایی را که آنان بعد از سقوط نظام و حکمرانی دوباره طالبان به کار بردند و پیامدهای استراتژی‌های آنان از زبان خودشان بیان شود تا جهت شناخت و در نتیجه حل مسأله کمک نماید.

هدف پژوهش، شناسایی راهکارهای زنان در رویارویی با حکمرانی دوباره طالبان و پیامدهای آن بوده و به دنبال پاسخ این سوال است که زنان افغانستانی در رویارویی با تحولات پیرامون سقوط نظام و حکمرانی دوباره طالبان چه استراتژی‌هایی را اتخاذ کرده و پیامدهای استراتژی‌های آنان چیست؟

پیشینه پژوهش

در این بخش به برخی از پژوهش‌های مرتبط با موضوع و تجربه زندگی زنان در جنگ و تحولات ناشی از آن اشاره می‌شود. پژوهش‌های مرتبط با موضوع مورد بحث، نظر به حیطه و مضمون آن، به ۴ دسته مطالعاتی دسته بندی شد. دسته اول: پژوهش‌هایی هستند که به عوامل اجتماعی-فرهنگی وضعیت زنان در افغانستان و کنشگری آنان در شرایط بحرانی و نتایج آن پرداخته‌اند. مطالعات مصفا و مهرابی (۱۴۰۱) تحت عنوان «آثار جنگ بر توانمندی زنان افغانستان، با توجه به روایات زنان ساکن کابل و تجربه زندگی در جنگ» (۱۱)، توکلی (۱۴۰۰) با عنوان «جنبش‌های سیاسی- اجتماعی زنان در افغانستان از دوره امان الله خان تا طالبان» (۱۲) و مقصودی و غله‌دار (۱۳۹۰) با عنوان «مشارکت سیاسی زنان افغانستان در ساختار جدید قدرت پس از حادثه ۱۱ سپتامبر» (۱۳) به بررسی عوامل اجتماعی- فرهنگی و آثار جنگ بر زنان افغانستان پرداخته و بر کنشگری آنان در شرایط بحرانی و پیامدهای ناشی از آن تأکید داشته‌اند. این پژوهش‌ها بیان داشته‌اند که فرهنگ سنتی جامعه، ایدئولوژی حاکم بر آن و جنگ و بحران‌ها، نیازمند مقاومت، تلاش و مبارزات پیوسته و

مهاجران افغانستانی» بیان می کند که مهاجران افغانستانی به دلیل شرایط جنگی و تفاوت های فرهنگی تجربه شده بعد از مهاجرت، شاهد آثار و فشارهای روانی از جمله افسردگی در طول زندگی خود بوده اند (۱۷).

پژوهش های مذکور به روش کمی و یا با تکیه بر اسناد و مدارک تاریخی، صورت گرفته اند. در این میان، پژوهش آلمی (۲۰۱۴) به شیوه مرور سیستماتیک و پژوهش مهرابی و مصفا (۱۴۰۱) به صورت کیفی انجام شده اند. پژوهش های توکلی (۱۴۰۰) و (مهرابی و مصفا، ۱۴۰۱) از نظر توجه به کنشگری زنان افغانستان در شرایط ناپهنجار و پژوهش های دسته دوم (سومیترا، حکیمی و ابو رکیه (۲۰۲۳)، یوسف و جبارخیل (۲۰۲۱) و آلبرتا، رود و ستیندر (۲۰۲۱))، از این لحاظ که به تحولات اخیر و وضعیت زنان بعد از حکمرانی دوباره طالبان توجه نموده اند، به این پژوهش نزدیکتر هستند. نتایج تمامی پژوهش ها، نشان می دهد که عوامل فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، اقلیمی، جنگ های طولانی مدت و حکمرانی دوباره طالبان، در دوره های گوناگون و طی سیاست های گوناگون بر وضعیت زنان افغانستان و تجارب خاص آنان در طول زندگی اثرگذار بوده و سبب نقض حقوق اساسی آنان، تجربه انواع خشونت و نابرابری ها و تبعیض جنسیتی، مهاجرت ها، فشارها و آسیب های روانی و محدود شدن آنان در محیط خانه شده است.

این پژوهش با این پژوهش ها همسو می باشد. اما با توجه به این نکته که زنان افغانستان همواره با جنگ، تغییرات سیاسی و بحران ها و پیامدهای ناشی از آن مواجه بوده اند، هیچ یک از پژوهش های انجام شده، وضعیت ناپهنجار ناشی از تغییرات سیاسی و گذار از مرحله سقوط نظام و تسلط نظام دیگر و نگاه کلی جامعه و خصوصاً زنان را نسبت به تغییرات به وجود آمده به بررسی نگرفته است. همچنین، پژوهشگران از این امر غافل ماندند که زنان این سرزمین، برهه ای از تاریخ را که بارها برایشان به اشکال گوناگون اتفاق افتاده و سبب دگرگونی زندگی آنان شده است، چگونه روایت می کنند و چه استراتژی هایی را در آن روزها اتخاذ کرده و این استراتژی ها، چه پیامدهایی برای آنان داشته است. به عبارتی این پژوهش به تحولات اخیر (سقوط نظام و حکمرانی دوباره طالبان) پرداخته و چگونگی تأثیر این تغییرات بر زندگی روزمره و استراتژی های زنان را مورد بررسی قرار می دهد. وجه تمایز دیگر این پژوهش این است که از کنشگری زنان این سرزمین و اثرات کنش های آنان در خانواده و جامعه در شرایط بحرانی بحث نموده و واقعیت آن روزها از زبان زنان بیان می شود که به درک عمیق تری از تجربیات و استراتژی های زنان منجر می شود. لازم به ذکر است که این پژوهش بر یک بعد خاص (زنان هزاره) تمرکز داشته و به تجزیه و تحلیل عمیق تری از تعاملات

طولانی مدت زنان و مردان این سرزمین بوده و به این نکته تأکید کرده اند که جنگ و بحران ها افزون بر آثار ویرانگری که بر زنان داشته، سبب دگرگونی های اجتماعی، تغییر نگرش زنان، قرار گرفتن در جایگاه تصمیم گیری و تغییر نقش ها و مسئولیت های جنسیتی و توانمند شدن آنان شده است. فعالیت های زنان در دوره های گوناگون در جامعه و ایجاد تشکلهای اجتماعی - سیاسی توسط زنان و بهره مندی آنان از دنیای دیجیتال و فعالیت در آن، در بهبود وضعیت آنان مؤثر بوده است.

دسته دوم پژوهش هایی هستند که به وضعیت زنان افغانستان بعد از بازگشت طالبان به قدرت پرداخته و آثار و پیامدهای حکمرانی دوباره آنان را بررسی نموده اند. پژوهش های سومیترا، حکیمی و ابو رکیه (۲۰۲۳) با عنوان «زنان افغانستان بعد از طالبانی شدن»، یوسف و جبارخیل (۲۰۲۱) تحت عنوان «آینده افغانستان تحت رژیم طالبان: ارتباط یا انزوای؟» (۱۴) و آلبرتا، رود و ستیندر (۲۰۲۱) در پژوهش «سقوط آزاد افغانستان، بازگشت طالبان و فرار به عنوان آخرین راه حل» (۱۵)، به موضوع زنان افغانستان تحت حاکمیت طالبان، آینده آنان و راهکارهای این زنان در شرایط ناشی از حکمرانی دوباره طالبان پرداخته اند. این پژوهش ها بیان داشته اند که با ظهور دوباره طالبان، تغییرات سریع و قابل توجهی در حقوق اساسی زنان رخ داده و سیاست های تبعیض آمیز جنسیتی طالبان منجر به کوچک شدن فضای مدنی آنان گردیده و مطالبات، حقوق و آزادی های زنان به شریعت طالبان و تفسیر آنان از اسلام محدود شده و این نکته که طالبان در دوره ی ۲۰۲۱ با طالبان در دوره ی ۱۹۹۶، فقط از نظر پیام رسانی، تبلیغات و مانور سیاسی متفاوت است که می تواند سبب وخیم شدن اوضاع زنان شود. همچنان، خروج نیروهای بین المللی و بازگشت طالبان سبب بدتر شدن وضعیت زنان گردیده و آنان را مجبور به مهاجرت و ترک کشور نموده اند. دسته سوم به

بعد سیاسی و سیاست های نظام ها و حکومت های گوناگون پرداخته و وضعیت زنان در دوره های گوناگون را به سیاست های مربوطه نسبت داده است. پژوهش صادقی (۱۳۸۸) با عنوان «سیاست برقع» استدلال می کند که حکومت های گوناگون به صورت یک جانبه و دستوری به اجرای برنامه های ایدئولوژیک پرداخته و با استفاده از این سیاست ملت و خصوصاً زنان را در دو راهی سنت و تجدد، رویارویی با پدرسالاری و تهاجم نظامی قرار داده و درهم تنیدگی این موارد سبب شده تا زنان افغانستان در محدودیت و چالش های فراوان به سر برند و از قافله پیشرفت عقب مانند (۱۶).

دسته چهارم مطالعات به جنبه روانشناختی این موضوع پرداخته اند. پژوهش آلمی (۲۰۱۴) با عنوان «ناراحتی های روانی در بین

اجتماعی و فرهنگی در رویارویی با بحران‌های سیاسی پرداخته که در پژوهش‌های قبلی کمتر به آن توجه شده است.

در این بخش سعی بر آن است که چارچوبی مفهومی جهت سامان‌دهی به مفاهیم مستخرج از زمینه و تبیین آن‌ها بدست آید. نظریه‌های زیر با تجربه زنان افغانستانی از جنگ‌ها و تحولات ناشی از آن مرتبط بوده و می‌تواند این پدیده را تبیین کنند.

نظریه انتخاب عقلانی^۱، این نظریه، پدیده‌های اجتماعی را بر اساس تصمیمات آگاهانه افراد که مبتنی بر عقلانیت و منفعت (مطلوبیت) می‌باشد، تبیین می‌کند. نظریه‌ی انتخاب عقلانی بر خلاف نظریات مبادله، به خود کنش، ویژگی‌ها و پیامدهای آن می‌پردازد. همچنین، در این نظریه به تنوع و تفاوت انگیزه‌ها، فرهنگ و گروه‌ها توجه می‌شود. کنشگر به صورت هدفمند و سنجیده (با توجه به پیامدهای احتمالی) و ترجیحات (خواسته‌ها و اهداف) معینی که دارد، دست به انتخاب می‌زند. ترجیحات کنشگر به میزان منفعت و مطلوبیت آن بستگی دارد. طبق این نظریه، افراد نظر به شرایط، وارد عمل شده و راهکارهایی را بر اساس میزان مطلوبیت آن اتخاذ می‌نمایند و در نتیجه راهکارهای انتخاب شده، دستیابی فرد را به اهداف آنی و سازگار با ترجیحاتش امکان‌پذیر می‌کند. فرد در رویارویی با رویدادهای سیاسی و اجتماعی، گزینه‌ای را که برایش سود حتمی داشته باشد و یا گزینه‌ای را که در بین بدترین‌ها مناسب‌تر باشد، انتخاب می‌کند (۱۸). به نظر مایکل هکتر^۲ قدرت ساختار و هنجارهای رایج در جامعه قابل ملاحظه می‌باشد، اما باز هم کنشگر توانایی انتخاب کردن دارد. البته، به زعم وی به صفات فردی نیز نمی‌توان بیش‌تر از ساختارها اهمیت داد. هکتر بیش‌تر به سوی انتخاب معقولانه در برابر هنجارها و ساختارها گرایش دارد و کنش و واکنش‌های فرد را به انتخاب‌های وی در موقعیت‌های گوناگون نسبت می‌دهد (۱۹). هکتر به پیوند سطوح خرد و کلان نیز می‌پردازد. اگر چه تصمیمات افراد تحت تاثیر الزامات ساختاری است، اما این الزامات حدودی دارند (۲۰).

بر اساس این نظریه، افراد در اتخاذ تصمیمات خود به دنبال بیش‌ترین سود و کمترین هزینه هستند. این نظریه به تحلیل رفتار انسان‌ها در شرایط عدم‌اطمینان و فشارهای اجتماعی کمک می‌نماید. افراد استراتژی‌هایی را انتخاب می‌کنند که به بهترین نتایج ممکن منجر شود. طبق این نظریه، زنان در رویارویی با فشارهای اجتماعی و سیاسی، استراتژی‌هایی را انتخاب می‌نمایند که به حفظ امنیت و بهبود شرایط معیشتی آن‌ها منجر شود. تصمیمات آنان بر اساس تحلیل هزینه و فواید اجتماعی، اقتصادی

و خانوادگی صورت می‌گیرد. به خصوص در شرایطی که آزادی‌های فرد و گزینه‌های موجود محدود شده است. همچنین، زنان ممکن است که تحت تاثیر عوامل فرهنگی، اجتماعی و شرایط آن دوره، استراتژی‌ها، انتخاب‌ها و تصمیمات خاصی را در نظر گیرند.

چارچوب تحلیلی در هم تنیدگی^۳: این نظریه از فمینیسم است که استدلال می‌کند جنبه‌های گوناگون تبعیض‌آمیز هویت اجتماعی و سیاسی با هم همپوشانی دارند. در این نظریه اثرات درهم تنیدگی روابط قدرت بر قشرهای آسیب‌پذیر مدنظر می‌باشد. کیمبرلی کرشنا^۴ برای اولین بار این نوع تحلیل را به عنوان یک زن سیاه‌پوست در حمایت از هموعان خود بیان کرد. از نظر وی قدرت بر روابط اجتماعی در جوامع گوناگون و تجربیات فردی در زندگی روزمره تأثیراتی بر جای می‌گذارد. وی به وجود رابطه بین تبعیض طبقاتی، نژادی، قومی و جنسیتی تأکید دارد. به عبارتی زنان به دلیل مقوله‌های جنسیتی، نژادی- قومی و طبقاتی مورد تبعیض و رنجی مضاعف قرار می‌گیرند. زنان به دلیل تعلق به گروه‌های اقلیتی، جنسیتی و طبقاتی معمولاً به حاشیه رانده‌شده و گروه‌ها، افراد قدرتمند و جامعه معمولاً نقش مهمی در تعیین سرنوشت آنان دارند. زنان گروه‌های اقلیت به طور هم‌زمان مورد تبعیض نژادی، جنسیتی و طبقاتی قرار می‌گیرند. تبعیض علیه این زنان تعاملی از دو مقوله بوده که معمولاً همدیگر را تقویت می‌کنند (۲۱).

بر اساس این نظریه، زنان مهاجر افغانستانی به دلیل ویژگی‌های اجتماعی فرهنگی خاص خود تجربه منحصر به فردی از جنگ و بحران‌ها داشته‌اند. زنان هزاره در بسیاری موارد و دوره‌ها به دلیل قومیت خود، افزون بر تبعیض جنسیتی با تبعیض قومی و مذهبی نیز روبه‌رو بوده‌اند. پس از مهاجرت به ایران نیز به عنوان مهاجر نووارد و چالش‌ها و دغدغه‌های جدید و خاص این دوره و به دلیل شناسایی راحت‌تر آنان نسبت به سایر اقوام مهاجر، امکان دارد که فشارها، چالش‌ها و محدودیت‌ها بیش‌تری را متحمل شوند. بنابراین، انتخاب زنان هزاره نه تنها یک تصمیم استراتژیک بوده بلکه کمک می‌کند تا به پیچیدگی‌های موجود و واقعیت جامعه پی برد. این مطالعه امکان ارائه نتایج کاربردی و بومی‌تری را به ما می‌دهد و می‌تواند برای پژوهشگران و سیاست‌گذاران نیز الهام‌بخش باشد.

فمینیسم^۵ و جنگ، فمینیست‌ها در مورد پدیده جنگ و پیامدهای آن نیز به جنسیت توجه کرده‌اند. آنان پیامدهای جنگ را نیز جنسیتی می‌دانند. برای بررسی پیامدهای جنگ برای زنان

⁴Kimberle Williams Crenshaw

⁵ Feminism

¹Rational Choice Theory

² Michael Hechter

³ Intersectionality

می‌باشد. نظریه‌ها ذهن پژوهشگر را نسبت به مفاهیم و مقوله‌های حساسیت‌برانگیز سوق داده، به طرح سوالات و شناسایی ابعاد موضوع کمک می‌کند. افزون بر این، از نظریات ذکر شده به منظور شناخت و تبیین پدیده مورد نظر با دید متفاوت نیز می‌توان بهره برد. این پژوهش نیز با استفاده از روش نظریه زمینه‌ای و روایت‌های زنان تحت مطالعه، به بررسی، درک و تفسیر استراتژی‌های رویارویی زنان با تحولات ناشی از سقوط نظام و حکمرانی دوباره طالبان و پیامدهای آن، از دید زنان مهاجر افغانستانی که در جریان تحولات در کشور حضور داشتند، پرداخته است. نظریات مذکور، با معطوف بودن بر کلید واژه‌های زن، جنگ، میزان قدرت و انتخاب‌ها براساس منفعت و مطلوبیت و درهم‌تنیدگی تبعیض‌ها، از نابرابری‌ها، آسیب‌ها، محدودیت‌ها، فرصت‌ها (فرصت و توانایی تصمیم‌گیری در شرایط بحرانی) و تبعیض‌هایی که زنان با آن مواجه بودند و انتخاب‌های آنان با توجه به شرایط بحث می‌کنند. با تکیه بر این نظریات، می‌توان به شکل جامع‌تری اثرات سقوط نظام و حکمرانی دوباره طالبان بر زنان افغانستانی را بررسی کرد و به درک عمیق‌تری از چالش‌ها، محدودیت‌ها و فرصت‌های آن دوره (سقوط نظام و حکمرانی دوباره طالبان) برای زنان، رسید. همچنان از نظریات مذکور جهت طرح هدف و سوال پژوهش و ترتیب و تنظیم مفاهیم، مقوله‌ها استفاده شده است.

روش پژوهش

روش انجام پژوهش کیفی^۲ بوده، بر اساس نظریه زمینه‌ای^۳ و رهیافت نظام‌مند اشتراوس و کوربین^۴ صورت گرفته است. این پژوهش با توجه به هدف آن، بدون در نظر داشت علل و زمینه‌های مربوطه به دنبال پاسخ به این سوال است که زنان افغانستانی در رویارویی با حکمرانی دوباره طالبان چه استراتژی‌هایی به کار بستند و این استراتژی‌ها چه پیامدهایی برای آنان داشته است. به این منظور تمرکز اصلی بر روی استراتژی‌ها و پیامدها بوده تا بتوان مستقیماً به تجربیات و واکنش‌های این زنان نسبت به موقعیت‌های دشوار پرداخت و به طور ملموس‌تر و عملی‌تری به سیاست‌گذاران و در نتیجه بهبود وضعیت فعلی زنان کمک کرد. بدین ترتیب این پژوهش، مدل پارادایمی را به شکل کامل ارائه نداده و فقط به دو بعد استراتژی‌ها و پیامدها پرداخته است. جامعه هدف، زنان مهاجر افغانستانی قوم هزاره بوده که در جریان تحولات (۲۴ اسد یا مرداد ۱۴۰۰) ساکن شهرهای کابل و هرات بودند و بعد از تغییر نظام به شهر مشهد مهاجرت نموده‌اند. با مشارکت کنندگان، مصاحبه عمیق با استفاده

باید به گردآوری و تحلیل داده‌ها بر اساس تجربه‌های آنان پرداخت (۲۲). در جریان جنگ فرایندهای اجتماعی مثل تغییرات در کنشگران اجتماعی، هنجارها، ساختارها و پیامدهای جنگ نیز جنسیتی است (۲۳). جهت درک پیامدهای جنگ برای زنان نیاز به داده‌ها و تحلیل‌هایی بر اساس تجربه‌ها و رویه‌هایی که در سطح محلی رخ می‌دهد و سرعت، جهت و پیامدهای این فرایندها می‌باشد. فمینیست‌ها بر این باورند که جنگ، از هم‌پاشیدگی و آشوب باعث دگرگونی نقش‌های جنسیتی زنان شده و آنان بیش‌تر در معرض نظارت و آسیب قرار می‌گیرند (۲۴).

براساس این نظریه، زنان در شرایط جنگی و بحرانی با چالش‌های بیش‌تر، موقعیت‌ها و نقش‌های ناشناخته‌تر، نابرابری‌ها، کنترل و آسیب‌های بیش‌تری مواجه می‌شوند. در نتیجه با تکیه بر این نظریه، تلاش شده است تا وضعیت زنان افغانستانی در شرایط آشفته ناشی از تغییر نظام، آسیب‌های احتمالی در این دوره، اقدامات و تلاش‌های زنان افغانستانی جهت حفظ و احیای حقوق خود، از زبان این زنان بیان شود.

نظریه قدرت و دسترسی به منابع^۱، طبق نظر بلاد و ولف ۱۹۶۰، قدرت نسبی زن و مرد در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی به منابع نسبی مانند تحصیلات، شغل، پایگاه شغلی بستگی دارد. مردان قدرت بیش‌تری دارند، چون منابع بیش‌تری را برای تأمین نیازها و اهداف خانواده دارند. این نظریه نابرابری ساختاری در تخصیص منابع اقتصادی-اجتماعی در جامعه و خانواده را نشان می‌دهد، اما در نظریه کلاسیک منابع، تأثیر فرهنگی ایدئولوژی جنسیتی بیش‌تر از کسب منابع قدرت است. یعنی اگر زنان دارای منابع قدرت بیش‌تر باشند، باز هم تحت نظارت و سلطه مردان خانواده می‌باشند (۲۵).

بر اساس این نظریه، بحران‌ها و جنگ، تأثیرات اقتصادی و اجتماعی نامتناسبی بر زنان دارد و آنان را در دسترسی به منابع و حقوق انسانی با محدودیت مواجه می‌سازد. این پژوهش درصدد است تا با توجه به نیازهای مالی، ایدئولوژی جنسیتی و قیودات بیش‌تر طالبان در خصوص زنان و مسأله شدت یافتن وابستگی زنان به مردان به دلیل محفوظ ماندن از تجاوز و بردگی جنسی و شریعت طالبانی در جریان وضعیت نابسامان آن زمان، به واقعیت آن دوره از زبان زنان پی برد. به همین دلیل تنوع در ویژگی‌های جمعیتی چون سن، وضعیت تأهل، تحصیلات و طبقه اجتماعی-اقتصادی لحاظ شده تا درک درستی از واقعیت موجود صورت گیرد.

در پژوهش کیفی درک و فهم دنیای اجتماعی مصاحبه‌شوندگان و رویارویی آنان با پدیده مورد بحث، مهم

³ Grounded Theory

⁴ Corbin & Strauss

¹ Power and access to resources

² Qualitative

از سوالات نیمه ساختاریافته صورت گرفته و از روش نمونه‌گیری هدفمند^۱، با در نظر داشت تنوع در ویژگی جمعیتی سن، تحصیلات، وضعیت تأهل و طبقه اجتماعی اقتصادی استفاده شد و تا زمان رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت تا به این درک برسیم که استراتژی‌های به کار رفته توسط زنان افغانستانی در جریان سقوط نظام و بازگشت طالبان به قدرت و پیامدهای استراتژی‌های آنان چه بوده است. با توجه به این نکته که کشور افغانستان اقوام زیادی (پشتون‌ها، تاجک‌ها، ازبک‌ها، هزاره‌ها و اقوام دیگر) دارد و هریک از این اقوام، زمینه‌ها و بسترهای فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی متفاوتی دارند. این پژوهش جهت دستیابی به نتایج کاربردی و بومی‌تر و درک عمیق از وضعیت زنان، شرایط ناشی از تحولات و پیچیدگی‌های جامعه، زنان هزاره را به عنوان سوژه‌های پژوهش انتخاب نمود زیرا دید متفاوت جامعه نسبت به این زنان به عنوان اقلیت‌های قومی- مذهبی، محدودیت‌ها و چالش‌های خاصی (تبعیض قومی، نژادی و مذهبی افزون بر تبعیض جنسیتی) که آنان همواره در کشور با آن مواجه بوده‌اند و چالش تشخیص راحت‌تر آنان (به دلیل چهره شرقی‌شان) نسبت به سایر اقوام بعد از مهاجرت، از دلایل انتخاب این زنان به عنوان کیس‌های مورد مطالعه می‌باشند، تا واقعیت موجود جامعه، تبعیض و نابرابری‌های حاکم بر زنان، دغدغه‌ها و چالش‌های جدید آنان بعد از مهاجرت، واضح شود. در تحلیل داده‌ها، متن مصاحبه با استفاده از شیوه تحلیلی اشتراوس و کوربین (کدگذاری باز^۲، محوری^۳ و گزینشی^۴) تنظیم و خلاصه شده است. در این شیوه تحلیل، شکستن داده‌ها، مفهوم‌سازی و یکپارچه کردن مفاهیم و مقولات مد نظر می‌باشد (۲۶). با استفاده از این شیوه تحلیلی متن مصاحبه در قالب مفاهیم و مقوله‌ها تنظیم شده و در نهایت، مفاهیم و مقولات به دست آمده نیز توسط عبارتی خلاصه گردید. بر اساس تفسیر داده‌ها، استراتژی‌های اتخاذ شده، هنگام سقوط نظام و حکمرانی دوباره طالبان در کشور و پیامدهای آن از نظر زنان افغانستانی مشخص و ارائه گردید. در این پژوهش زنان و دختران مشارکت‌کننده به صورت آگاهانه و با رضایت همکاری نموده‌اند. احترام به شرکت‌کنندگان در جریان مصاحبه و در بخش یافته‌ها، در نظر گرفته شده و اسامی شرکت‌کنندگان به شکل مستعار و یا به صورت اختصار درج گردیده است.

یافته‌های پژوهش

شرکت‌کنندگان در مصاحبه از نظر سنی بین ۱۸ تا ۴۰ سال می‌باشند. ۱۵ نفر آنان متأهل و ۵ نفر مجردند. از لحاظ تحصیلات ۱۶ نفر باسواد (۵ نفر فارغ‌التحصیل مقطع کارشناسی، ۴ نفر

فارغ‌التحصیل مقطع کاردانی، ۱ نفر دانشجوی سال آخر مقطع کارشناسی، ۱ نفر دانشجوی سال اول مقطع کارشناسی، ۱ نفر دیپلم، ۲ نفر دانش‌آموز کلاس دوازدهم و ۲ نفر سواد ابتدایی) و ۴ نفر بی‌سواد می‌باشند. از این تعداد ۱۳ نفر شاغل، ۲ نفر مشغول به ادامه تحصیل و ۵ نفر خانه‌دار بوده‌اند که اکثریت آنان با تغییر نظام شغل خود را از دست داده، از تعلیم و تحصیل باز مانده و مهاجر شده‌اند. جهت تجزیه و تحلیل روایات زنان (داده‌ها)، در مرحله اول، با توجه به راهبرد نظریه زمینه‌ای و رهیافت نظام‌مند اشتراوس و کوربین مصاحبه‌های انجام شده که با کسب اجازه مشارکت‌کنندگان ضبط گردیده بود، به شکل نوشتاری تبدیل گردید. سپس بعد از چند مرتبه مطالعه متن مصاحبه، واحدهای معنایی به دست آمد. به این ترتیب ۱۵۰ مفهوم از متن مصاحبه‌ها استخراج گردید. سپس برای مفاهیم به دست آمده مقوله‌بندی صورت گرفت و مفاهیم در ۱۵ مقوله محوری خلاصه شد. مقولات محوری نیز با توجه به هدف پژوهش (استراتژی‌های زنان افغانستانی در جریان حکمرانی دوباره طالبان و پیامدهای استراتژی‌های آنان) به دو دسته استراتژی‌ها "تصمیم به مهاجرت اجباری، پرداخت بهای سنگین، تکرار حکومت طالبان و چالش نگرش جدید زنان، سیاست مدارا و عدم بروز ستیزه‌جویی در زنان و مردان، بی‌اعتمادی نسبت به نظام جدید، تدابیر اخذ شده جهت خروج از کشور و عمومیت ترجیح رفتن بر ماندن" و پیامدها "دغدغه‌های فکری جدید بعد از مهاجرت، زنان و تجربه‌ای غریب از اضطراب جدایی عزیزان، چالش‌های سازگاری با مقصد، انزوا و طرد اجتماعی، دلسرد شدن از تعلیم، تحصیل، کار و تلاش، فضای متعصب، وابستگی و رنج مضاعف و از دست رفتن موقت سرمایه اجتماعی در شرایط خروج از کشور و باختن و از دست دادن" دسته‌بندی شد.

استراتژی‌های زنان در رویارویی با حکمرانی دوباره طالبان، مقولات محوری، مفاهیم و نقل قول‌های مشارکت‌کنندگان:

۱- "تصمیم به مهاجرت اجباری"

این استراتژی با توجه به مفاهیم {مهاجرت از سر ناچاری با وجود آگاهی از پیامدهای آن، بخاطر نجات خود و داشتن آینده‌ای بهتر، فرار از جنگ، خشونت و نظام جدید، تجربه حکومت طالبان، ترک خانه و کاشانه بخاطر محروم نشدن فرزندان و خصوصاً دختران از تعلیم و تحصیل، بخاطر نجات از تجاوز به زنان و دختران، بخاطر تهدیدها و تعصبات قومی- مذهبی، وضعیت بد اقتصادی و از دست دادن شغل و درآمد} که در اکثر مصاحبه‌ها ذکر گردیده بود، به دست آمد و نشان می‌دهد که زنان افغانستانی جهت حفظ امنیت، رسیدن به اهداف و آینده‌ای بهتر، راه مهاجرت را در پیش

³ Axial Coding

⁴ Selective Coding

¹ Purposive Sampling

² Open coding

گرفتند. (ش. خ) در مورد راهکاری که به نظر او تنها راه ممکن در آن هنگام بود، گفت:

"دوره اول طالبان را به چشم سر دیدم. آن روزها و زجرهایش هیچ وقت از یادم نمی‌رود. نمی‌خواهم دخترانم هم آن روزها را ببینند. دخترانم کلان شدند. ماندن در افغانستان برایشان خطر دارد. به همین خاطر تصمیم گرفتیم که کشور را ترک کنیم تا دختری در امان باشند. بتوانند درس بخوانند و برای خودشان کسی شوند. می‌خواهیم از این شرایط نجات پیدا کنیم. نمی‌خواهم دخترانم چون دختر هستند، هیچ حق و اختیاری نداشته باشند. البته نمی‌فهمم که در ملک مردم چه سرنوشتی در انتظار ماست اما به نظرم تنها راه چاره است."

۲- "پرداخت بهای سنگین"

راهبرد مذکور نظر به مفاهیم از دست دادن جان عزیزان برای رسیدن به جایی امن و نجات یافتن، جدا شدن و تجزیه اعضای خانواده در اثر مهاجرت، فرستادن کودکان و اعضای خانواده با اشخاص غریبه و آشنایان (خصوصاً در پروازهای تخلیه)، ماندن چندین شبانه روز در فرودگاه کابل و مناطق اطراف آن و تحمل وضعیت موجود، وضعیت مبهم مهاجرین و آینده نامعلوم آنان بعد از مهاجرت، مشکلات اقامتی و تردد در کشور میزبان، برخورد نامناسب بعضی کارمندان دفاتر مهاجرتی و مردم عدم اطلاع‌رسانی به موقع، فشارهای روحی روانی ناشی از غربت، از دست دادن دارایی و فروش املاک جهت مهاجرت، ستفاده از راه‌های غیرقانونی برای نجات خود از روایات زنان به دست آمد. راهبردی که به گفته آنان بسیار زجردهنده بود. عواطف و احساسات مادرانه آنان را زیر سوال برد، اما آنان بیان می‌دارند که با توجه به شرایط و مهر مادری‌شان چنین تصمیمی را اتخاذ نمودند. (ه. مؤمنی) معلم و همسر یکی از نظامیان در مورد راهبردهای زنان در روزهای آغازین حکمرانی طالبان گفت:

"در آن شرایط هدف همه خارج شدن از کشور بود، همه به فکر فرار بودند. ما که از ترس شناخته شدن به میدان هوایی نرفتیم و منتظر بودیم. کسانی بودند که در پروازهای تخلیه فقط توانستند فرزندانشان را به خارج از کشور برسانند و یا نیمی از اعضای خانواده رفتند. در بعضی خانواده‌ها کسانی که پاسپورت داشتند، از کشور خارج شدند و بقیه ماندند. شرایط عجیبی بود. مادرانی را دیدم که فرزندان‌شان را از خود جدا کرده و با دیگران به خارج فرستادند. خیلی‌ها هم جان و دارایی‌هایشان را برای رفتن از کشور و زندگی بهتر از دست دادند. اشاره‌ای به انفجار میدان هوایی کابل کرد، مردم از ترس، به میدان هوایی رفتند که آخرش هم آن شد. بسیاری هم از راه قاچاق و با هزینه و خطرات زیادی از کشور خارج شدند. خیلی‌ها هم در روزهای اول سقوط کابل، تمام دارایی خود را برای گرفتن پاسپورت و ویزه دادند."

۳- "تکرار حکومت طالبان و چالش نگرش جدید زنان"

راهکار مربوطه از مفاهیم بیش‌تر شدن جسارت زنان نسبت به دوره اول، به وجود آمدن تغییراتی در وضعیت زنان و اهداف و خواسته‌هایشان، تلاش و مبارزه برای رهایی، پافشاری بیش‌تر روی خواسته‌های‌شان، شرکت در تظاهرات و اجتماعات به صورت پنهانی و آشکار، اعتراضات و بیان خواسته‌ها در اوایل تحولات و تحت قیودات نظام جدید، تلاش برای حفظ دستاوردهای دو دهه گذشته، پیگیری پنهان و آشکار بخاطر حقوق و خواسته‌هایشان و تلاش برای اطلاع‌رسانی از اوضاع موجود، نبود حامی و رهبر جهت مدیریت برنامه‌ها و فعالیت‌ها به دست آمد و خاطر نشان می‌سازد که زنان و دختران این دوره با زنان دوره اول طالبان متفاوت اند. نگرشی جدیدی که در آنان شکل گرفته، می‌تواند حکومت طالبان را با چالش مواجه سازد. (ش. ج) یکی از دانش‌آموزان فارغ‌التحصیل کلاس دوازدهم در این زمینه گفت:

"از همان روزهای اول که طالبان آمدند، من و دوستان تلاش کردیم تا در تجمعات شرکت کنیم. خانواده خبر نداشتند، چون مانع می‌شدند ولی من و همسالانم آزادی و زندگی کردن را حق خود می‌دانستیم. می‌ترسیدیم ولی باز هم تلاش می‌کردیم، نمی‌خواستیم همه‌چیز را به راحتی از دست دهیم و مثل دولت‌مردان و رهبران، کشور را دو دستی تقدیم طالبان کنیم. ما تلاش می‌کردیم، عکس و یا فیلمی از وضعیت مردم بگیریم. یکبار در حال عکس‌گرفتن بودیم که طالبان دیدند، خدا رحم کرد، قبل از آنکه گوشی را بگیرند، فیلم‌ها را تانستیم پاک کنیم. بسیار ترسیده بودیم، ولی نمی‌خواستیم به این آسانی چیزهایی را که با خون دل به دست آورده بودیم، از دست بدهیم."

۴- "سیاست مدارا و عدم بروز ستیزه‌جویی در زنان و مردان"

این استراتژی از مفاهیم تلاش مردم (بیش‌تر مردان) برای مقابل نشدن با افراد نظام جدید، بحث نکردن با نظامیان جدید و پذیرفتن بی‌چون و چرای حرف آنان، تغییرات در نحوه پوشش و گشت‌وگذار زنان و مردان به صورت آگاهانه، تأکید بیش‌تر مردان خانواده به راه‌های حفاظت خود از شر طالبان، تلاش برای سازگاری با شرایط جدید، عدم اعتماد به دیگران در آن شرایط، خودداری مردم از انتقاد از نظام و یا بحث در مورد آن، تلاش برای کمتر دیده و شناخته شدن، استخراج گردید. راهکار مذکور نشان می‌دهد که زنان و مردان به صورت آگاهانه و به دلیل محافظت خود و خانواده، به این راهکار رو آوردند. (ق. ن) در مورد این راهکار حفاظتی زنان و مردان در آن روزها گفت:

"چند روز بعد از تسلط طالبان با خانواده بیرون رفتیم. می‌ترسیدم، از موتر (ماشین) پایین نشدم. شهر و مردم، مثل سابق نبودند. عکس‌های روی دروازه آرایشگاه‌های زنانه، همه رنگ شده و پوست‌های تبلیغاتی با تصویر زنان پاره شده بودند. زنان و

دختران در بازار و سرک‌ها کمتر دیده می‌شدند. پوشش آنان تغییر کرده بود. حتی پوشش مردان. شهر جنب‌وجوش سابق را نداشت. همه خصوصاً مردان در برابر دولت جدید مدارا می‌کردند، نمی‌خواستند با آن‌ها حتی روبه‌رو و هم‌کلام شوند. مردان خانواده بخاطر حفاظت از زنان و دخترانشان، مدام تأکید می‌کردند که تنها جایی نروند، مواظب باشند. متوجه پوشش و گشت‌وگذار خود باشند تا بهانه دست طالبان ندهند. چون آن‌ها هیچ منطقی ندارند و هیچ کس نمی‌تواند قانع‌شان کند"

۵- "بی‌اعتمادی نسبت به نظام جدید،"

استراتژی دیگری که تقریباً تمام مردم و خصوصاً زنان به آن پابند بودند، از مفاهیم اعتماد نداشتن به نظام جدید با توجه به تجربه گذشته، کینه ورزی و دشمنی آنان با قوم و مذهب خاصی و قوانین سخت‌گیرانه خصوصاً در مورد زنان، وحشت از آنان، دیدگاه‌ها و ارزش‌های متفاوت آنان، نداشتن امنیت خاطر با حضور آنان در جامعه، قتل و کشتار و انفجار و انتحاری‌های آنان در دوره اول و طی دو دهه گذشته، تفسیر نادرست آنان از دین و قوانین^۱ به دست آمد. طبق روایات، زنان مجبورند تحت حاکمیت طالبان باشند ولی هیچگاه به این نظام اعتماد و باور نداشته و تا حد امکان در تلاش بودند تا خود را از شر آنان حفظ نمایند و هرگز به ادعاهای و برنامه‌هایی که از جانب آنان در رسانه‌ها پخش می‌گردید، امیدی نداشتند. (ش.ف) در مورد عدم اعتماد خود به طالبان گفت:

"ما به طالبان اعتماد نداریم. تجربه تلخ از دوره اول حکومت آن‌ها، هیچ وقت یادمان نمی‌رود. می‌دانم که این‌ها اصلاح شدنی نیستند. کارهایی که در حق مردم خصوصاً زنان و قوم ما انجام دادند، دور از انسانیت است. در دوره اول زنانی را که بدون پوشش مورد قبول آن‌ها بودند و یا اگر از آنان خطایی سر می‌زد، همان جا و همان لحظه مقابل دیگران مجازات می‌کردند و هیچ کسی هم حق اعتراض نداشت. از نظر آنان زن حق درس خواندن، کار کردن و اظهارنظر ندارد و فقط باید در خانه بماند. به کسانی که مردم را می‌کشتند و به زنان تجاوز می‌کردند، اصلاً نمی‌شه، اعتماد کرد."

۶- "تدابیر اخذ شده جهت خروج از کشور"

راهکاری که زنان و مردان در آن دوره جهت خارج شدن از کشور و یا به عبارتی نجات خود به کار بستند، از مفاهیم پنهان کردن روز و زمان و محل حرکت، محافظه‌کاری در این زمینه بین اقوام و فامیل، شرایط سخت‌تر و نظارت بیش‌تر قوم هزاره هنگام خروج، انتظارات و توقع اقوام جهت همکاری و خارج کردن آنان از کشور، جا ماندن تعداد زیادی از مردم از پروسه تخلیه با وجود داشتن اسناد و مدارک، ترس از رد شدن درخواست خروج و به درازا کشیده شدن آن^۲ به دست آمد. زنان در تلاش بودند تا با تکیه بر این راهکار در آن هنگام، فرصت خارج شدن از کشور را

از دست ندهند و یا با مشکلات بیش‌تری رویارو نشوند. (م.م) در مورد تدابیری زنان در هنگام خروج از کشور گفت:

"ریسک نکردن و محافظه‌کاری که بین مردم به وجود آمده بود، نتایج خوبی نداشت. خصوصاً در بین قوم ما این خصوصیت زیاد شده بود. چون ما در هر دوره‌ای بیش‌تر تحت نظر بودیم و کمتر جرأت و جسارت ریسک داشتیم. اکثریت نمی‌خواستند با خطر کردن، شانس خارج شدن از کشور را از دست دهند. در آن شرایط، اقوام وقت و طریقه رفتن خود را از ما و تمام قوم خویش پُت(پنهان) می‌کردند. شاید از سر ناچاری این راه را در پیش گرفتند تا به جایی برسند."

۷- "عمومیت ترجیح رفتن بر ماندن"

راهکار مذکور از مفاهیم از دست دادن امید به آینده کشور تحت حکمرانی نظام جدید، تجربه تلخ از دوره اول حکومت و فرار از تکرار آن، قیودات نظام جدید، برآورده نشدن آرزوها و اهداف با وجود نظام جدید، بیش‌تر بودن منفعت رفتن نسبت به ماندن در نظر مردم^۳ به دست آمد. راهکاری که طبق روایات، همه به آن رو آورده بودند و آن را تنها راه نجات خود می‌دانستند. (آ.س) در مورد این راهکار چنین گفت:

"در آن شرایط همه به فکر فرار بودند، از همکاران خارجی‌ها تا کارمندان دولتی و افراد عادی. کارمندان دولتی و همکاران خارجی از ترس جان‌شان در گریز بودند. مردم عادی هم زندگی در حکومت طالبان را بسیار سخت می‌دیدند. دیگر کسی به آینده و بودن در کشور امیدی نداشت. حتی کسانی که قبل از طالبان زندگی خوبی داشتند. هر روز، تعداد بیش‌تری کشور را ترک می‌کردند. همه بخاطر ترس و آینده نامعلوم. روزی که برای گرفتن ویزه به سفارت ایران رفته بودم، برایم بسیار عجیب بود. تعداد اقوام پشتون که برای گرفتن ویزه آمده بودند، زیاد بود. عجیب بود. چون اولین باری بود که تعداد زیادی از پشتون‌ها را می‌دیدم که به ایران می‌روند. عاقبت این رفتن‌ها معلوم نبود ولی، همه می‌گفتند بهتر از ماندن و بودن در این شرایط است."

مقوله‌ها و مفاهیم به دست‌آمده نشان می‌دهد که راهکارهای اتخاذ شده زنان افغانستانی در جریان حکمرانی دوباره طالبان، جنبه حفاظتی داشته و جهت پیش‌گیری و کاهش آسیب‌ها و خطرات اتخاذ شده‌اند. زنان سعی کردند تا به کمک انطباق‌پذیری و استفاده از فرصت‌های موجود از آسیب‌های نظام جدید و خطرات احتمالی در امان بمانند.

پیامدهای استراتژی‌های زنان در رویارویی با حکمرانی دوباره طالبان، مقولات محوری، مفاهیم و نقل قول‌های آنان:

۱- "دغدغه‌های فکری جدید بعد از مهاجرت"

این مقوله، از مفاهیم از دست دادن حس آزادی، اضطراب و فشارهای روانی، احساس ناراحتی، نداشتن اشتیاق مثل سابق،

غریبه‌ها فرستادند تا از این وضعیت و از شر طالبان محفوظ باشند."

۳- "چالش‌های سازگاری با مقصد"

پیامدی که زنان و خانواده‌های آنان بعد از مهاجرت، اثرات آن را به وضوح بر زندگی خود حس کرده‌اند، از مفاهیم تجربه غیرمنتظره از مهاجرت، مواجه شدن با برخوردها و رفتارهای نامناسب بعضی از مردم و مسئولان مهاجرتی، تفاوت‌های فرهنگی، حس حقارت، خودکم‌بینی و کم شدن اعتماد به نفس، مشکلات برای دریافت مدرک اقامتی، هزینه‌های زیاد بابت به دست آوردن اقامت و تمدید آن، زندگی پر از استرس، احساس بیگانگی، کنایه‌ها و نحوه دید مردم، کارهای سخت و ساعت کاری زیاد در برابر مزد کم، مشکلات در مفاهیم، چالش نحوه برقراری ارتباط با افراد جدید، به دست آمده و طبق روایات زنان، آنان همواره مجبور بودند، خود را با شرایط گوناگون سازگار سازند. (فروزان.ر) از چالش‌های بعد از مهاجرتش چنین گفت:

"مهاجرت سخت است. آن طور که در خانه خود آرامش داری و راحت هستی. جای دیگه نداری. اما... مجبوریم. او که در دوره اول طالبان هم مهاجر بوده، می‌گوید قبلاً هم دور از وطن بودم و با فرهنگ اینجا آشنایم. اما به هر صورت، مهاجرت سخت است. افزون بر مشکلات مالی و اقامتی از ارتباط برقرار کردن با دیگران هراس دارم. منظور خود را رسانده نمی‌توانم. برخی از رفتارها و گفتار آنان برایم عجیب و رفتارهای ما برای آنان. احساس اضطراب و خودکم‌بینی در وجودم است. چون مهاجرم، جرأت و جسارت بیان خواسته‌های خود را ندارم. نگاه‌های مردم برایم متفاوت است."

۴- "انزوا و طرد اجتماعی"

مقوله‌ای که همواره (قبل و بعد از مهاجرت) زنان را رنج داده است از مفاهیم احساس حقارت، خودکم‌بینی، عدم اعتماد به نفس، از دست دادن عزت نفس، احساس بی‌ارزشی، احساس سرافکندگی، حساس شدن، عدم علاقه به حضور در اجتماع، افسردگی، درماندگی، عدم علاقه به معاشرت با دیگران (خصوصاً بیگانگان)، احساس طرد شدن و کنار گذاشته شدن، نگاه‌ها، دید و برخوردی متفاوت، گروهی متفاوت و جدا از جامعه بودن، به دست آمدن زنان مورد مطالعه، مقوله مذکور را در کشور و بعد از مهاجرت تجربه کرده‌اند و آسیب‌های ناشی از آن را تا به امروز به دوش می‌کشند. (صدف احمدی) خانه‌دار از تجارب خود از زن بودن چنین گفت: "در جامعه ما از زنان انتظار دارند که همیشه چپ‌آرام بوده و شکایتی نداشته باشند. خصوصاً بعد از دواج باید هر طور که شده به زندگی ادامه دهند و حق شکایت ندارند. بسیاری از زنان و دختران از تعلیم و تحصیل می‌مانند و مجبورند که به خواست جامعه زندگی کنند. خصوصاً در جاهای دور دست

حساس و زود رنج شدن، سنگینی غم غربت، منزوی شدن، احساس بیگانگی و متفاوت بودن، مشکلات در سازگاری با شرایط و محیط جدید، به وجود آمدن دغدغه‌های جدید، سنگینی نگاه‌ها و قضاوت دیگران، استخراج گردید. طبق روایات زنان، دغدغه‌ها، چالش‌ها و مشکلات جدیدی بعد از مهاجرت برای آنان به وجود آمده است. چالش‌ها و مشکلاتی که مانع دستیابی آنان به اهداف و آرزوهای‌شان شده است. (دنیا غلامی) از دغدغه‌های بعد از مهاجرتش چنین گفت:

"بعد از مهاجرت هم استرس داشتیم و پریشان بودیم. از آن وضعیت نجات پیدا کرده بودیم، اما... سردرگمیم. آرامش خاطر نیست. به غیر از مشکلات مالی و خانه و جای، بیکاری، مشکلات اقامتی و مدرک و نابلدی (ناآشنا بودن با محیط جدید) حس غربی و بیگانگی آزاددهنده است. بعضی نگاه‌ها واقعا زجردهنده است. حس بدی است، جایی مجبوری باشی که دیگران از بودند خوش نیستند. اما مجبوریم هر شرایطی را تحمل کنیم. مشکلات و تشویش‌های نو، آینده نامعلوم، آن همه تلاش برای نجات و حالا..."

۲- "زنان و تجربه‌ای غریب از اضطراب جدایی عزیزان:" پیامد دیگری راهبردهای اتخاذی آن دوره که مفاهیم مجبور شدن به فرستادن اطفال و فرزندان با دیگران به خارج از کشور، ناراحتی و نگرانی والدین خصوصاً مادران بخاطر جدایی و تنها فرستادن فرزندان، زنان و تجربه متفاوت از جدایی، تمایل فرستادن فرزندان به خارج از کشور و جدا کردن آنان از خودشان، تجزیه خانواده از سر ناچاری و برای داشتن آینده‌ای بهتر، مهاجرت اعضای خانواده به صورت جداگانه (بخاطر مشکلات پاسپورت و هزینه‌های سفر)، تجزیه اعضای خانواده و دور بودن از همدیگر، تجربه جدایی و دوری اعضای خانواده، به ویژه فرزندان خردسال، را در بر گرفته و بیانگر اضطراب و نگرانی خانواده‌ها و خصوصاً مادران به دلیل جدایی از عزیزان‌شان می‌باشد. (ث.م) ۴۰ ساله و خانه‌دار از تجربه جدایی عزیزانش گفت:

"بعد از تسلط طالبان، میدان هوایی (فرودگاه) بیروبار بود و پروسه تخلیه ادامه داشت. همه، به میدان هوایی می‌رفتند تا از کشور خارج شوند. ما هم قصد داشتیم، اما بخاطر دخترانم منصرف شدیم. یک روز صاحب‌خانه‌مان که با خارجی‌ها کار می‌کرد، گفت دخترانت را می‌توانیم ببریم. شرایط سختی بود. می‌خواستیم دخترانمان نجات پیدا کنند، ولی دل نمی‌تاستیم که تنها روان‌شان کنیم. آنجا هم معلوم نبود که عاقبت‌شان چطور می‌شود. بالاخره به صاحب‌خانه گفتیم: دخترا را تنها روان نمی‌کنیم. نمی‌دانم تصمیم‌مان درست بود یا نه؟ ولی ما نتوانستیم آن‌ها را از خود دور کنیم." طبق گفته‌های او خیلی‌ها فرزندان‌شان را تنها با

زنان و دختران نباید برخلاف میل جامعه عمل کنند. من هم مثل بقیه زنان در سن کم ازدواج کردم و با مشکلات فراوان و سختی زیاد زندگی کردم، هیچ وقت پیش مردم و خانواده شکایت نکردم، چون کسی حمایت نمی‌کرد و خودم ملامت می‌شدم. جامعه شرایط را برای پیشرفت زنان سخت کرده. تعداد کمی می‌توانند به خواست خود برسند. اکثریت برای رسوا نشدن همرنگ جماعت‌شان می‌شوند."

(خ.ا) نیز در این مورد گفت: "ناتوانی در حل مشکلات و احساس بی‌ارزشی باعث کم شدن اعتماد به نفس و فاصله گرفتن از دیگران شده است. ما همیشه در موقعیتی زندگی می‌کنیم که هیچ کنترلی بر زندگی خود نداریم. وقتی خود را شخصی متفاوت از جامعه بینی، از داشتن ارتباطات بیش‌تر خودداری می‌کنی، خصوصاً وقتی حس کنی که دیگران هم برخورد متفاوت دارند و یا تمایلی به برقراری رابطه ندارند."

۵- "دلسرد شدن از تعلیم، تحصیل، کار و تلاش"

مقوله‌ای که با حکمرانی دوباره طالبان و مهاجرت‌های اجباری بر زندگی مردم و خصوصاً زنان این سرزمین سایه افکند و آنان را بسیار متأثر ساخته است، از مفاهیم اُمسود شدن مدارس دخترانه و دانشگاهها، به وجود آمدن قیودات و قوانین جدید در مدارس و دانشگاهها، تغییرات در نحوه پوشش، حذف وزارت امور زنان و نهادهای بخش زنان، ممانعت زنان از کار و فعالیت، تأثیرات منفی بر تعلیم و تحصیل افراد، از دست دادن انگیزه و شوق برای ادامه تحصیل و کار، از دست دادن موقعیت و جایگاه اجتماعی قبلی، احساس پوچی و ترس از ادامه فعالیت‌های درسی و کاری، رها کردن تحصیل و کار به دلیل ترس از نظام جدید و اقتصاد ضعیف^۶ به دست آمد. (نوریه.ا) دانش‌آموز کلاس دوازدهم در مورد امیدها و آرزوهای بر باد رفته‌اش و احساسات جاگزین شده آن‌ها چنین گفت:

"وقتی مدارس و دانشگاهها بسته شد، فرصت درس خواندن و کار کردن از زنان و دختران گرفته شد، گروه خاصی از کار برکنار شدند. وقتی کشور توسط آدم‌های بی‌سواد اداره شود، دیگر برای کسی انگیزه نمی‌ماند. با خون دل درس خواندم. شرایط بسیار سخت بود، اوضاع مالی و امنیت هم روزبه‌روز بدتر می‌شد. به خاطر انفجار و انتحار رفتن به کورس‌ها، مکاتب و دانشگاه دست خودمان بود و برگشت با خدا. ولی باز هم امیدوار بودیم و تلاش می‌کردیم، به امید اینکه پیشرفت کنیم و و بتانیم کشور را بسازیم. اما... وقتی به یاد کسانی که در راه آموختن علم، جان خود را از دست دادند (انفجارها در کورس‌ها، مکاتب و دانشگاه) می‌افتم، می‌گویم خوش به حال آن‌ها که رفتند و این روزها را ندیدند. بعد از مهاجرت هم شرایط زندگی، هزینه‌های سنگین تحصیل، محدودیت‌ها و مشکلات برای ادامه تحصیل و ممنوعیت کاری و

اوضاع اقتصادی باعث شد که مردم انگیزه و اشتیاق خود را برای ادامه تحصیل از دست دهند."

۶- "فضای متعصب، وابستگی و رنج مضاعف"

مقوله مذکور، از مفاهیم اُزندگی توأم با جنگ، تحولات و مهاجرت، زیاد شدن پدیده ازدواج‌های بدون شناخت و برنامه، بیش‌تر شدن شایعه اسارت زنان و دختران، کم شدن مخارج عروسی و نادیده گرفتن رسم و رواج‌ها بعد از آمدن طالبان، بیش‌تر شدن نظارت مردان، محدودیت در رفت‌وآمد و انجام کارهای روزمره زنان و محتاج حمایت مردان و وابستگی به آنان بخاطر اوضاع و شرایط^۷ به دست آمد. این مقوله بیان می‌دارد که زنان و دختران در آن روزها به دلیل شرایط بحرانی و پیامدهای ناشی از آن، وابستگی و آسیب‌های فراوانی را متحمل شدند. (نسیمه.خ) پرستار در یکی از بیمارستان‌های شهر هرات، در مورد وابستگی‌ها و آسیب‌های آن دوره گفت:

"بعد از آمدن طالبان شوهرم بیکار شده بود. من به وظیفه می‌رفتم، بیش‌تر اوقات احساس می‌کردم شوهرم از کار کردن در آن شرایط راضی نیست، نمی‌گفت، ولی از رفتارش فهمیده می‌شد. بهانه‌گیری می‌کرد، خصوصاً وقتی که مرا خودش به شفاخانه می‌رساند. جروب‌بحث‌مان زیاد شده بود. با وجود تمام فشارها، ناسازگاری‌ها را به خاطر فرزندانم و اینکه زندگیم از هم نپاشد، تحمل می‌کردم.

(ز. رضایی) خانه‌دار نیز در این مورد گفت: "با آمدن طالبان شایعه به اسارت گرفتن دختران و زنان بین مردم زیاد شد. خانواده‌ها تلاش می‌کردند تا دختران جوان و یا خردسال‌شان ازدواج کنند. رسم و رواج، چشم و هم چشمی و هزینه‌های طویانه (عروسی) دیگر مهم نبود. بعد از آمدن طالبان شرایط عجیب بود. هر روز خبر می‌شدیم که دختران قوم و خویش ازدواج می‌کنند. والدین فقط می‌خواستند که به گفته خودشان دخترانشان به نام نیک بروند و اتفاقی برایشان نیفتد."

۷- "از دست رفتن موقت سرمایه اجتماعی در شرایط خروج از کشور"

این مقوله، یکی از پیامدهای استراتژی‌های زنان و مردان در آن هنگام بوده و از مفاهیم اُپنهان کردن مسایل مربوط به خروج از کشور و زمان حرکت‌شان به دلیل از دست ندادن فرصت خروج از کشور، اصرار اقارب، اقوام و دوستان برای آگاهی از زمان خروج از کشور، انتظارات و توقع همکاری برای خروج از کشور (خصوصاً کسانی که با مؤسسات خارجی همکاری داشتند)، به وجود آمدن روحیه فردگرایی، فاصله گرفتن افراد و اقوام از یکدیگر، تلاش و تمرکز برای نجات خود و خانواده به دلیل شایعات موجود^۸ به دست آمد. این مقوله بیان می‌دارد که سرمایه اجتماعی به عنوان یکی از سرمایه‌های مهم مردم، در آن دوره آسیب‌پذیر شده و

مردم به روحیه فردگرایی رو آورده بودند. (بهار. ق) در این مورد گفت:

"در آن روزها هر کسی به فکر خودش بود. ایورم(برادر شوهر) با خارجی‌ها کار می‌کرد. آن‌ها هم قصد رفتن داشتند. شوهرم می‌خواست که بچه‌مان را با آن‌ها روان کند. به همین خاطر مدام سوال می‌کردیم. اما آنها نمی‌خواستند، کسی از رفتن‌شان خبر شود. فردای آن روز شام(غروب) بخاطر خداحافظی آمدند و گفتند آخر شب باید بروند. شوهرم از برادرش خواست تا بچه ما را هم ببرد. او قبول نکرد. سر همین موضوع، با هم غالمغال(جروبحث) کردند. بین دو خانواده جنجال به وجود آمد، از یکدیگر ناراحت بودیم. هرکس خودش را حق به جانب می‌دانست. این قسم دل‌خوری بین بیش‌تر خانواده‌ها به وجود آمده بود و باعث دور شدن فامیل‌ها و قوم و خویش شده بود."

۸- "باختن و از دست دادن"

این مقوله به عنوان پیامد تحولات و راهکارها در جریان تحولات از مفاهیم از دست دادن تمام داشته‌ها، منع شدن از ادامه کار و تحصیل، از دست دادن موقعیت اجتماعی، کار و درآمد، فروش خانه و وسایل به مبلغ ناچیز، رها کردن خانه و زندگی، دوری از عزیزان، ترس از تصاحب خانه و املاک توسط طالبان، از صفر شروع کردن برای چندمین بار، زندگی موقتی و آینده نامعلوم بعد از مهاجرت. بازماندن از درس، تحصیل و زندگی برای مدت زمان طولانی، ممانعت زنان از داشتن شغل و فعالیت، رها کردن تحصیل و کار به دلیل ترس از نظام جدید و اقتصاد ضعیف، استخراج گردید. مقوله مذکور نشان می‌دهد که حکمرانی دوباره طالبان و راهکارهای اتخاذی زنان در آن هنگام، باعث از دست رفتن حقوق و فرصت‌ها شده است. (ف. ن) ۳۰ ساله و خانه‌دار از تجربه از دست دادن و ترک کردن در آن روزها چنین گفت:

"پس از سقوط کابل، شوهرم که در اردوی ملی(ارتش) بود، کارش را از دست داد. پس‌اندازی را که در بانک داشتم، به سختی می‌گرفتم که خرج مصارف ما و کرایه خانه می‌شد. پول خودمان را کم‌کم می‌دادند. شرایط آنقدر سخت بود که از همه چیز بیزار و ناامید شده بودم. نه پس‌اندازی داشتیم و نه درآمد و حقوقی. از ترس اینکه شوهرم دستگیر نشود و چون درآمدی نداشتیم، تصمیم به مهاجرت گرفتیم. خواستم پیش از سفر وسایل خانه را بفروشم تا کمک خرجی‌مان شود، اما آنقدر وسایل فروشی زیاد شده بود. کسی قیمت هم نمی‌کرد. وسایلی را که با خون‌دل خریده بودم، مجبور شدم رها کنم. وقتی کشور را ترک می‌کردیم، احساس بدی داشتم. تکه‌های وجودم (خانواده، خانه، زندگی، آرزوها و ...) آنجا ماندند. احساس می‌کردم همه چیز را باختم، فکرش درآورد است که یک شبه همه چیز را از دست بدی. تمام زندگی‌م در یک ساک خلاصه شد."

در نتیجه مفاهیم و مقولات(استراتژی‌ها و پیامدها) به دست آمده، با عنوان «انطباق اجباری و فرصت‌جویی در زمینه‌ی وحشت بازآسیب‌پذیری» خلاصه گردید تا بتواند تمام مقولات محوری و مفاهیم را در برگرفته و تبیین نماید. مفهوم به دست آمده، بیان می‌دارد که زنان افغانستانی به دلیل شرایط نابهنجار ناشی از سقوط نظام و وحشت از حکمرانی دوباره طالبان، استراتژی‌های خاصی را بکار بستند. این زنان، مدام با تحولات ناخواسته و شرایطی مواجه بوده‌اند که آنان را وادار به اتخاذ تصمیمات ناگهانی و ناخوشایند و در نظر گرفتن راهکارهایی جهت کنترل و بهینه‌سازی شرایط و حفاظت خود و خانواده در آن زمان نموده است.

شکل زیر استراتژی‌های زنان افغانستانی را در رویارویی با تحولات تغییر نظام در ۲۴ اسد یا مرداد ۱۴۰۰ و پیامدهای آن به تصویر کشیده است.

پیامدها	استراتژی‌ها
دغدغه‌های فکری جدید بعد از مهاجرت	تصمیم به مهاجرت اجباری
زنان و تجربه‌ای غریب از اضطراب جدایی عزیزان	پرداخت بهای سنگین
چالش سازگاری با مقصد	تکرار حکومت طالبان و چالش نگرش جدید زنان
انزوا و طرد اجتماعی	سیاست عدم بروز ستیزه‌جویی در زنان و مردان
دل‌سرد شدن از تعلیم، تحصیل، کار و تلاش	بی‌اعتمادی نسبت به نظام جدید
فضای متعصب، وابستگی و رنج مضاعف	تدابیر اخذ شده جهت خروج از کشور
از دست رفتن موقت سرمایه اجتماعی در شرایط خروج از کشور	عمومیت ترجیح رفتن بر ماندن
باختن و از دست دادن	

انطباق اجباری و فرصت‌جویی در زمینه‌ی وحشت بازآسیب‌پذیری

به این منظور از رویکرد کیفی، راهبرد نظریه زمینه‌ای، تکنیک مصاحبه عمیق و سوالات نیمه ساختاریافته استفاده شد. جامعه هدف، ۲۰ نفر از بانوان افغانستانی قوم هزاره در سنین هجده تا

بحث و نتیجه گیری

این پژوهش با هدف مطالعه راهکارهای رویارویی زنان افغانستانی با تحولات ناشی از تغییر نظام در کشور و پیامدهای آن انجام شد.

چهل سال بوده که پس از تغییر نظام به شهر مشهد مهاجرت کرده‌اند. تجربه منحصر به فرد زنان از این تحولات، میزان برخورداری از فرصت‌های دو دهه گذشته و ایده‌های شکل گرفته در آنان و این مسأله که حکمرانی دوباره طالبان، عامل بازگشت به عقب و از بین رفتن دستاوردهای این زنان می‌باشد، از دلایل انجام این پژوهش می‌باشد. عصاره و خلاصه پژوهش، با عنوان "انطباق اجباری و فرصت جویی در زمینه‌ی وحشت بازآسیب‌پذیری" به دست آمد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که سقوط رژیم و بازگشت دوباره طالبان به قدرت، تأثیر عمیق و چندجانبه‌ای بر زندگی این زنان داشته و آنان را با چالش‌های جدی از جمله محدودیت‌های آموزشی، شغلی و اجتماعی مواجه ساخته است. در واقع، بازگشت طالبان به قدرت و زندگی در سایه این حکومت، شرایط بحرانی و آنومیک را به وجود آورده و زمینه‌ساز آنومی فردی و آنومی ساختاری در سطح خانواده و جامعه گردیده است (۲۷). برای تبیین مسأله از نظریه‌های انتخاب عقلانی، درهم‌تنیدگی، فمینیسم و جنگ و دسترسی به منابع قدرت استفاده شده‌است. با توجه به نظریه فمینیسم و جنگ و منابع، نابرابری‌های جنسیتی بعد از سقوط رژیم به شدت افزایش یافته و زنان با خشونت‌های جنسیتی و محدودیت‌های حقوقی روبه‌رو شده‌اند. بحران‌های اقتصادی و اجتماعی ناشی از تغییرات سیاسی نیز به افزایش فشارهای اقتصادی و اجتماعی بر زنان انجامیده است. به دلیل شرایط بحرانی آن دوره، زنان نقش‌های متفاوت را اجرا کرده و مجبور شده‌اند جهت نجات خود و خانواده، به اقداماتی چون جدایی عزیزان، مهاجرت و ترک کشور رو آورند. براساس نظریه انتخاب عقلانی و با توجه به این نکته که عقلانیت اجتماعی و عقلانیت جهان زندگی (به زعم هابرماس) در آن دوره دچار اختلال شده و زنان با در نظر داشت شرایط و وضعیت موجود، راهکارهایی را در نظر گرفتند که بتوانند با بهینه‌سازی شرایط موجود، میزان آسیب‌های احتمالی را به حداقل رسانند (۲۸). در آن دوره که مفاهیم به درستی شکل نمی‌گرفت و شرایط در ادراکات و کنش و واکنش‌های افراد بسیار اثرگذار بود، زنان با سکوت و ادامه ندادن به بحث، تنش‌ها را در محیط خانه کمتر می‌نمودند، در سطح جامعه نیز زنان و مردان تلاش می‌کردند تا با توجه به شرایط و وجود قیودات، با ایجاد تغییراتی در نحوه پوشش و چگونگی و زمان رفت‌وآمد، سازگاری بیشتری از خود نشان دهند تا در امان باشند و تا حد امکان از مقابله و رویارویی با نیروهای نظام جدید خودداری می‌کردند. همچنین، بانوان سعی می‌کردند با وجود شرایط و چالش‌های آن زمان، به فعالیت‌های خود ادامه داده و دستاوردهای دو دهه گذشته را حفظ کنند.

بر اساس نظریه درهم‌تنیدگی زنان مورد مطالعه، همواره و به خصوص در دوره طالبان، به دلیل جنسیت و قومیت خود مورد

تبعیض مضاعف قرار گرفته‌اند. مطابق با نظریه انتخاب عقلانی، زنان به دنبال استراتژی‌هایی با کمترین هزینه و بیش‌ترین فایده بوده و به همین دلیل اکثر آنان مهاجرت کرده و یا عزیزان‌شان را از خود جدا کرده و به فکر خارج کردن آنان از کشور بودند. کسانی که توانایی و شرایط خروج از کشور برای‌شان مهیا نبود، شرایط ازدواج دختران‌شان را (برخلاف رسم و رواج، چشم و همچشمی‌های مرسوم و شناخت کافی از طرف مقابل) فراهم می‌کردند تا آنان از شر بردگی جنسی و شیاعت موجود در آن زمان محفوظ بمانند. همان‌گونه که نظریه‌ی قدرت و منابع استدلال می‌کند، زنان پس از مهاجرت به دلیل زن و بیگانه بودن به حاشیه رانده شده‌اند. زنان بخاطر قدرت و منابع مردان و جو حاکم بر جامعه بعد از روی کار آمدن دوباره طالبان، بیش‌تر به مردان وابسته شده و بخاطر آسیب‌های احتمالی و هزینه‌های زندگی دختران و زنان بیش‌تر به حمایت مردان نیازمند شده‌اند. عصاره استراتژی‌های زنان در جریان سقوط نظام و حکمرانی دوباره طالبان و پیامدهای آن، تحت عنوان (انطباق اجباری و فرصت‌جویی در زمینه‌ی وحشت بازآسیب‌پذیری) در نظر گرفته شده و بیان می‌دارد که این زنان با توجه به تجربه دوره اول طالبان، روایات و نتایج آن، راهکارهای مذکور را جهت جلوگیری از بازآسیب‌پذیری در پیش گرفتند که هر یک از راهکارهای انتخاب شده، پیامدهایی نیز برای آنان داشته است. به عنوان مثال، بازگشت دوباره طالبان به قدرت و مهاجرت اجباری، افزون بر تشدید مشکلات اقتصادی و اجتماعی زنان، باعث بروز رنج بیش‌تر و تغییرات فرهنگی نیز شده است. زنان با چالش‌های جدیدی در زمینه سازگاری با جامعه جدید مواجه‌اند که این امر بر سرمایه اجتماعی و وضعیت روانی آنان تأثیرگذار بوده است.

پیشنهادهای راهکارها

با توجه به نتایج به دست آمده، پیشنهاد می‌شود که اعضای خانواده در شرایط بحرانی صبور و امیدوار بوده و حدی از خودگذشتگی داشته باشند. خانواده‌ها، بیش‌تر متوجه چگونگی رفتار و گفتار خود با کودکان بوده و در حضور آنان از جروبخت و بیان حوادث و چگونگی اوضاع جلوگیری شود. رسانه‌ها، مدارس، مساجد و نهادهای ملی و بین‌المللی می‌توانند با برنامه‌های آموزش‌محور در بهبود اوضاع اثرگذار باشند. این پژوهش به درک عمیق‌تری از چالش‌های زنان افغانستان در دوران سقوط نظام و حکمرانی دوباره طالبان کمک کرده که می‌تواند مبنایی برای طراحی برنامه‌های حمایتی و سیاست‌گذاری‌های آینده فراهم آورد. پیشنهاد می‌شود که مقولات محوری و نتایج به دست آمده این پژوهش و نحوه تأثیر آن‌ها بر زندگی زنان افغانستان در قالب مطالعات دیگر به دقت بررسی شود و پژوهش‌های کیفی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

در این پژوهش تمام نکات اخلاقی: رازداری، رضایت کامل شرکت کنندگان، امانت‌داری، احترام به آنان، دقت در استناددهی، رعایت ارزش‌های اخلاقی در گردآوری اطلاعات، قدردانی از دیگران و رعایت حریم خصوصی شرکت کنندگان توسط پژوهشگر مد نظر بوده است.

حامی مالی

تمام منابع مالی و هزینه پژوهش و انتشار مقاله تماماً بر عهده نویسندگان بوده و هیچ‌گونه حمایت مالی دریافت نشده است.

مشارکت نویسندگان

تمامی نویسندگان سهم یکسانی در طراحی پژوهش، تحلیل و تفسیر داده‌ها و تأیید نهایی مقاله داشته‌اند.

تعارض منافع

نوشتار حاضر به نام تحلیل کیفی مواجهه زنان افغانستانی با تحولات ناشی از سقوط نظام و حکمرانی دوباره طالبان بوده و با منافع شخصی یا سازمانی منافات ندارد.

بیش‌تری در رابطه با وضعیت زنان افغانستان (اقوام گوناگون، اقلیت‌ها و خرده‌فرهنگ‌های هر قوم) در بحران‌ها و تحولات و دوره‌های گوناگون انجام شود.

محدودیت‌های پژوهش

به دلیل انتخاب نمونه‌ها به روش هدفمند، پیدا کردن نمونه‌های مورد نظر و فرایند انجام مصاحبه (هماهنگی در زمان و مکان مناسب) و هراس آنان (کارمندان دولت سابق و همکاران خارجی) از شناسایی توسط طالبان و تأثیر سوء بر کیس‌ها و درخواست‌های مهاجرتی و پناهندگی آنان، وقت‌گیر بوده و شکیبایی و مدیریت بیش‌تری را برای دو طرف می‌طلبید.

ملاحظات اخلاقی

پیش از اجرای پژوهش از شرکت‌کنندگان رضایت آگاهانه گرفته شد و تمام شرکت‌کنندگان با رضایت خود در پژوهش شرکت داشتند و محققان به آن‌ها اطمینان دادند که نتایج تحقیق محرمانه خواهد بود.

References

- 1- Salimi M. Anthropological Study Of Feminine Narratives From The Imposed War Era. *Sci Res Q Woman Cult*. 2018;10(37):115–30.
- 2- Koolaee E, Behbahani S. The Lived Experience of Women Fighters in the Iran-Iraq War and Rethinking their Traditional Political and Social Roles. *Res Lett Polit Sci*. 2021;16(4):145–80.
- 3- Barfield Thomas. *Afghanistan: A cultural and political history*. Princeton, N.J.: Princeton University Press. 2010. 154–162 p.
- 4- Dalton RJ, Shin DC, Jou W. Understanding democracy: Data from unlikely places. *J Democr*. 2007;18(4):142–56.
- 5- Fallah N. Women's Dual Experience of War. *J Resist Lit* [Internet]. 2013;5(9):239–64. Available from: https://jrl.uk.ac.ir/article_763.html
- 6- Ghazvineh Z. Natural disasters, social crises and violence against women. *Two Q J Contemp Sociol Res*. 2019;8(14):229–59.
- 7- Bogaert H. History Repeating Itself: The Resurgence of the Taliban and the Abandonment of Afghan Women. *Immigr Hum Rights Law Rev*. 2022;4(1):35.
- 8- Sidi Saideh. Women and Irregular Migration, Case Study: Afghan Immigrant Women s Challenges in Transit Countries. *J Soc Cult Media*. 1397;7(26):11–46.
- 9- Stabile CA, Kumar D. Unveiling imperialism: Media, gender and the war on Afghanistan. *Media, Cult Soc*. 2005;27(5).
- 10- Mohammadi F. Taliban Second Rule: Human Rights and America's Responsibility. *Central Asia Caucasus J* [Internet]. 2022;28(117):3–24. Available from: http://ca.ipisjournals.ir/article_254709.html
- 11- Mosaffa N, Mehrabi S. The Impact of War on Empowering Women in Afghanistan: The Case of Afghan Women Resident in Kabul. *Polit Q*. 2022;52(3):773–99.
- 12- Tavakoli F. social and political movement of women in Afghanistan from Amanullah Khan to the Taliban. *Women s Echoes Hist Q*. 2021;1(4):33–51.
- 13- Maghsudi M, Ghallehdar S. Political Participation of Afghanistan Women in the New Structure of Power in Post 11 September Event. *Stud Int Relations J* [Internet]. 2012;4(17):179–210. Available from: <https://www.magiran.com/paper/1841877-LK>
- 14- Yousaf F, Jabarkhail M. Afghanistan's future under the Taliban regime: engagement or isolation? *J Policing, Intell Count Terror*. 2022;17(1):117–34.
- 15- Albrecht C, Rude B, Stitteneder T. Afghanistan's Free Fall – Return of the Taliban and Flight as a Last Resort. *CESifo Forum*. 2021;22(6):47–56.
- 16- Sadeghi Fatemeh. The Politics of the Burqa, Afghan Women Before and After the Taliban. *conversetion*. 2005;(44):1–13.
- 17- Alemi Q, James S, Cruz R, Zepeda V, Racadio M. Psychological Distress in Afghan Refugees: A Mixed-Method Systematic Review. *J Immigr Minor Heal*. 2014;16(6):1247–61.
- 18- Jonathan Baron, Baron J. Morality and rational choice. Vol. 18. Springer Science & Business Media; 1993. 1–188 p.
- 19- Hechter Michael SK. Sociological Rational Choice Theory. *Annu Rev Sociol*. 1997;(23):191–214.
- 20- Zey M, Coleman JS, Fararo TJ. Rational Choice Theory: Advocacy and Critique. Vol. 72, *Social Forces*. 1993. 273 p.
- 21- Collins PH, Bilge S. *Intersectionality*. John Wiley & Sons; 2020.
- 22- Basham VM. Sjoberg, Laura, Gendering Global Conflict: Toward a Feminist Theory of War. *New Polit Sci*. 2014 Jan;36(1):126–8.
- 23- Blackstone AM. Gender roles and society. 2003;
- 24- Alexander J.C, Marx C WC., Alexander JC, Marx GT, Williams CL. Self, social structure, and beliefs: explorations in sociology. University of California Press; University of California Press. Univ of California Press; 2004. 1–294 p.
- 25- Ritzer G. Contemporary Sociological Theory [Internet]. McGraw-Hill; 1992. Available from: <https://books.google.com/books?id=uYkbAQAAIAAJ>
- 26- Beech N. *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing*

Grounded Theory, 2nd edn. Manag Learn. 2000;31(4):521-3.

27- Hosseini MR, Khoshkalam N, Mosavi E. Qualitative typology of the consequences of women's accommodation in the flood camp with emphasis on the gender component (study of flooded women in Susangard city). Q J Woman Soc. 2021;11(44):47-70.

28- Shahiwandi T, Jahanbakhsh E, Behyan S. Investigating the life experience for women in relation to assigned roles and achieved roles. Q J Woman Soc. 2019;10(37):197-216.